

ВЯЧЕСЛАВ МОРОЧКО „МОЕТО ИМЕ ВИ Е ИЗВЕСТНО“

Превод от руски: [Неизвестен], 1973

chitanka.info

Пътническият лайнер „Китеж“ започна своя пореден транспланетен рейс. И когато Земята остана далеч зад борда, Ерз почувствува спокойствие, каквото не беше го спохождало вече дълги години — години, преживени напразно, без всякаква полза за хората. Сега той се беше обрекъл доброволно на изгнание.

Пред него се простираше неизвестното. Възможно е на някоя далечна планета да успее да се заеме с простия труд, който не изисква от човека способност да предвижда бъдещето. Без да се мъчи повече да предвижда събитията, Ерз се настройваше само на продължително пътешествие с неопределен край.

Дори и това, че беше успял да изпълни замисъла си, и да напусне Земята, се възприемаше от него като добро предзнаменование. Най-после беше съумял да подтисне в себе си неосъществимите надежди, родени от мита за всемогъществото на един човек. Именно митът — само така сега той се отнасяше към всичко, което беше чувал за Изключителния.

Ерз твърде дълго беше търсил среща с този свръхчовек. Но нима някой през живота си е могъл да срещне герой от приказките? Поне не такъв доказан неудачник като Ерз. Къде само не беше изпробвал той своите сили! Притежавайки великолепна памет, като гъба беше попил в себе си знания, но от това ползата беше малка. Ерз напусна геофизиката, когато предсказаното от него земетресение поради някаква причина не се състоя. Съкрушителен удар му нанесе медицината. На първия свой болен Ерз постави диагнозата на неизлечимо болен. Цялата нощ престоя край леглото на болния. Никога преди това мозъкът му не беше работил толкова бързо. Той сякаш се пресели в дремещите дебри на биологичните структури, прониквайки в съкровенията им дълбини. Ерз мислено беше проследил целия ход на болестта и състави за себе си ясната последователност от събитията, протичащи в загиващия организъм. Но какво струваха всички тези мъки, след като на сутринта консултът от специалисти откри у болния само признаци на ларингитно възпаление на белия дроб с известни усложнения, изкривяващи диагностичната картина.

След подобно нещо Ерз разбра, че за него няма място и в медицината. Той премина обаче през още много професии, преди окончателно да се убеди, че е неспособен да приложи своите знания към нито едно полезно дело.

Трудно беше да се каже каква е причината за неговите неуспехи. Ерз например не можеше да се оплаче от липсата на въображение. По-скоро напротив: той мислеше толкова ярко и така конкретно и отчетливо си представяше всички възможни варианти, че в края на краищата... винаги грешеше.

„Аз съм свършен човек — казваше той на себе си. — Мене може да ме спаси само чудо.“ Мисълта за спасителното чудо не се появи случайно в главата на Ерз. Тя се зароди у него от деня, в който се появиха първите сведения за Изключителния — така информаторите наричаха тайнствения човек, за който ужким не съществувало нищо невъзможно. Какви само чудеса не приписваха на Изключителния! Той, изглежда, можел да изменя по своя воля природните явления, да предотвратява катастрофи, да лекува безнадеждно болни и да извършва още много и много други неща, неподдаващи се на разумно обяснение.

„Ако поне една десета част от всички подвизи на Изключителния отговаря на действителността — разсъждаваше Ерз, — все още има шанс да намеря своето място: трябва само да се срещна с този свръхгений. Той не трябва да ми откаже своята помощ.“ Лесно беше обаче да се каже „трябва да се срещна“, когато всъщност никой не можеше да обясни къде се намира и как изглежда Изключителния. Скоро Ерз се убеди, че всеки, към който се обръщаше за сведения, представяше този човек по свой начин, а същевременно официалните съобщения въобще не съдържаха данни за неговата външност. Изглеждаше, че сякаш само по делата на Изключителния са се досетили за неговото присъствие на едно или на друго място. Обикаляйки планетата надлъж и нашир, беше принуден да си признае, че и в случая е претърпял неуспех.

Тези незапланувани странствувания разнообразиха живота на Ерз, но заедно с това — често попадеше в неприятности от собственото си пристрастие към буквалното мислене. Всяко ново впечатление раздвижваше въображението му и то чертаеше картината на предполагаемото развитие на събитията с такива подробности, че Ерз вече предварително знаеше как от предвижданото нищо няма да се изпълни. А приказките за делата на Изключителния всеки път му напомняха колко безнадеждно нищожен е самият той със своите жалки

опити да предвиди бъдещето, па макар и за близките няколко дни, часове или дори минути.

Именно така стана и този път. Корабът получи съобщение, което беше съвсем неочаквано; според съществуващите данни Изключителния беше напуснал Земята с пътническия лайнер „Китеж“.

Не, Ерз въобще не можеше да разчита на естествения ход на събитията. Преследващата го навсякъде непредвидена обреченост отново всичко обърка. „Изключителния е някъде тук! — си мислеше неудачникът. — Толкова близо колкото никога досега! Разбира се, той пак ще иска да остане непознат. Но няма такова упорито бягство от славата не говори вече само по себе си за изключително голямо тщеславие?“ Сега Ерз беше готов да наговори на този човек куп дързости: твърде много обиди бяха се натрупали у него през годините на безплодното търсене.

Колкото и да уговаряше сам себе си, колкото и да се ругаеше и колкото и да издевателствуваше над себе си, Ерз вече не можеше да стои спокойно на едно място. Неудържимо го теглеше към пълните зали и галерии на кораба, където имаше възможност сред многото лица да открие човека, в чието съществуване вече съвсем се беше отказал да вярва.

Разхождайки се обаче между фотьойлите в читалните и музикалните зали, обхождайки галериите за наблюдение, неудачникът вече се досещаше, че всичко това съвсем няма да бъде търсене, а по-скоро обратното — бягство. Бягство от човека, забелязан от него още в момента, в който стъпи на кораба. С бавни крачки Ерз преминаваше от палуба на палуба и колкото по-внимателно се вглеждаше в лицата на пътниците, толкова повече се убеждаваше, че този път неговото чувство не го лъже.

Човека, за когото сега мислеше постоянно, беше си харесал един фотьойл в галерията край нишата на илюминатора. Сега всеки път, когато краката довеждаха неудачника в тази част на лайнера, той изпитваше панически страх и сърцето му просто се пръскаше в гърдите му.

Ерз не можеше да каже нищо за възрастта на този пътник. Лицето му не се отличаваше с красота, но смущаваше от пръв поглед. В пълните с тревога широко отворени очи от време на време

припламваше отчаяние. Той гледаше околните така, сякаш предварително му е известна съдбата на всеки от тях.

Понякога съмненията обхващаха Ерз, но вътрешен глас упорито му твърдеше, че това именно е човекът, който той толкова дълго беше търсил. Дори съзнавайки колко често този вътрешен глас го беше лъгал него, неудачника, той не можеше вече да не се поддаде на обичайната илюзия: желанието му да повярва беше по-силно от всичко. И тогава тревогата в него се сменяше с чувството на щастие.

Сега, когато Изключителния се намираше съвсем близо, Ерз изведнъж разбра, че за нищо на света няма да посмее да се приближи до него. „Струва ли си да се унижаваш? — си казваше той. — Не е ли по-добре да изоставиш тази идея? Та дори този Изключителен да е със седем педи чело, ако ти искаш да бъдеш човек, имай поне човешка гордост! Доведи докрай поне една работа, която си си избрал сам! Остави Изключителния на спокойствие. Нека си кара със своята блажена скръб: може би това за него е любим начин за прекарване на времето. Погледни по-добре през илюминатора: тези звезди във висша степен им е безразлично какво ще си помислиш за тях. И макар сред тях също да има неудачници, те не прибягват към уловки и не се опитват да излъжат природата, както имаше намерение ти. В тази черна бездна всяка звездичка си има своето място, свой определен отрязък от времето и те весело браздят пространството, мимоходом пооскубвайки опашките на заблудилите се комети. Звездите пълзят по небето, припламвайки или изстивайки, избухвайки или превръщайки се в бели джуджета, свързани със законите вътре в себе си, една с друга и с цялата вселена. Разбира се, тази сляпа покорност също не е идеал, но възможно е те да се чувствуват напълно щастливи, стига само да можеха да чувствуват.“

Ерз седеше самотен върху подковообразната софа край самия илюминатор, когато някой зад гърба му запитва: „Свободно ли е тук?“ Неудачникът мълчаливо кимна, а след това, сепвайки се и мислено изругавайки себе си за този пренебрежителен жест, бързо добави: „Да, да, моля ви, седнете!“ Каза и се стресна: от изненада дъхът му пресекна. Само вежливата усмивка не можа да изчезне от лицето му. Но една досадна мисъл успя да изплува в съзнанието му: „Дявол да го вземе, това вече е прекалено!...“

— Ще ме извините ли? — обърна се към него Изключителния, сядайки на свободното място. — Наричат ме Джой. По професия съм астроном. Но не се отказвам понякога и да понаблюдавам хората. Вашето лице отдавна не ми дава покой. Съвсем не можех обаче да се реша да се приближа към вас. Ако можете, извинете ме за нескромния въпрос, но какво става с вас?

„Никак не ме интересува как ти наричаш себе си — помисли си Ерз. — Но ти нещо бъркаш, приятелю. Именно твоето лице отдавна не ми дава покой. А при мен всичко си е в ред! Да, да, аз съм щастлив като бог! Нима това не е написано на физиономията ми?“

Разбира се, Ерз никога не би се осмелил да отговори така. Всъщност всичко си вървеше по обикновения за него непредвиден ред. Той и не мислеше, че ще успее така бързо да се разкрие. Откъде само се взеха думите, цели потоци от думи. Всичко, което беше го мъчило дълги години и всички обиди и разочарования: и подтискащата незадоволеност от себе си, и безсилната ярост, предизвиквана от неуспехите — всичко, всичко беше излято в един продължителен монолог.

Изключителния слушаше внимателно, без да прекъсва разказвача. Понякога в очите му проблясваше някакво безпокойство. Но Ерз вече не можеше да спре и продължаваше да говори, а в себе си мислеше: „Честна дума, това наистина е гений, гений на търпението! Нима нормален човек може да бъде заставен на един път да изслуша такова количество стонове?!“

Ерз избълва наистина всичко, но дори и дума не спомена, че се досеща кой е неговият събеседник: ако човекът иска да остане непознат, това си е негова лична работа. Ерз не помоли за помощ: ако Джой е в състояние да го разбере и му помогне, то той ще направи това без всякаква молба. Изключителния дълго мълча, обаче на Ерз изведнъж му се стори, че неговата изповед е подействувала по-силно, отколкото би могло да се очаква. Впечатлението беше такова, сякаш Джой не е в състояние да се съсредоточи. Той ту се взираше втренчено в лицето на неудачника, ту смутено отпускате очи. Но Ерз за нищо не питаше. Той само чакаше, мълчаливо чакаше решаването на своята съдба.

Накрая Джой стана. Този човек беше мълчалив.

— Ерз — произнесе той с мъка, подтискайки вълнението си. — Сега вие ще слезете с мен на най-близката станция за прехвърляне. Там ще ни чака космобус от астрономическия център... Моля ви, не ме питайте сега за нищо. Повярвайте ми, че така трябва! Вие трябва да направите така...

Това, че Изключителния можеше да има работа в най-големия астрономически център на обитаемата зона, изглеждаше на Ерз като нещо напълно естествено. Ненормално беше другото, едва пристъпвайки прага на тази научна обител, той долови смътно безпокойство: във въздуха се носеше някаква тревога.

Като обеща да се върне скоро, Джой остави неудачника в една неголяма уютна пристройка към огромната зала, в която се намираше щабът на астроцентъра. Пред високите пултове се суетяха множество хора, облечени в бяло. На неудачника всички те сега изглеждаха сякаш с едно лице, и това лице, като че застинало в дълго напрегнато очакване, изразяваше крайна степен на умора.

Върху черния купол, образуващ тавана, светеше обемно изображение на нашата галактика. Гледайки тази симпатична звездна въртележка, плаваща над главите на хората, Ерз се почувствува като най-спокойния човек на света. Сега вече не го засягаха никакви тревоги. Изцяло разчитайки на Джой, реши твърдо, че повече няма дори да се опитва да надзърта в бъдещето. Достатъчно! Нека го избавят от комплекса му на неудачник и виж, тогава той ще покаже на какво е способен!

* * *

Джой се върна в пристройката внезапно. Той не влезе, а стремително се втурна откъм залата.

Изглеждаше така, като че ли някаква беда се беше струпала върху самия Джой. За тези няколко минути лицето му се беше рязко източило и побледняло.

Той се отпусна безсилно в креслото.

— Станало ли е нещо? — запита Ерз.

— Още не... — отвърна с мъка Джой, успокоявайки дишането си. — Но ще стане... Скоро ще стане...

— Някаква неприятност?

Зает със своите мисли, той нищо не отвърна.

„Дявол да го вземе — съчувствено си помисли Ерз, — оказва се, че дори на Изключителния не винаги му е много добре!“

— Кажете ми — неочаквано запита Джой — случвало ли ви се е на Земята да чуете за „Слоя Кързон“?

— Да, чувал съм нещо — отвърна Ерз. — Някакви неясни слухове. Според мен нищо сериозно.

— Нищо сериозно?! — трепна Джой.

— Ами, разбира се — успокои го Ерз. — Никакви официални съобщения за това не са постъпвали. Просто разнасят се приказки, че към нашата галактика се приближава някакъв облак, получил името „Слой Кързон“. Този слой уж криел в себе си някаква угроза. Според мен обаче, ако нещата стоят наистина така, то всички подробности отдавна биха били известни на хората от официален източник. Освен това мисля, че в случай на реална заплаха човечеството винаги може да прибегне към помощта на Изключителния...

При тези думи Ерз толкова красноречиво се взря в очите на събеседника си, че той смутено се отдръпна и известно време пази замислено мълчание.

— Ерз — каза Джой след известна пауза, — там на кораба вие ми казахте, че на времето сте се занимавали с физика.

— И сега не отричам това.

— В такъв случай — продължи Джой — вие трябва да имате представа какво значи ентропия.

— Нима за това е необходимо да бъдеш физик?! — изненада се Ерз. — Всеки ученик знае, че ентропията е стремежът на енергията и материята да се разпределят равномерно в пространството.

— Всичко това е вярно — потвърди Джой. — Нашето щастие, Ерз, се състои в това, че самият процес на въпросното разпределение протича с определена скорост. Благодарение на това е станало възможно концентрирането на енергия около нейните източници и сгрупването на материя под формата на звезди, планети и други тела. Има една поговорка, че „природата не търпи празни пространства“. Но ако запълването на междוזвездната празнина с материя би ставало мигновено, то, уви, не би имало никой, който да разсъждава за природата.

— Че аз не споря — каза Ерз, но какво отношение има това към „Слоя Кързон“?

— Най-пряко! — отвърна Джой. — Според последните данни „Слоят Кързон“ представлява чудовищен ускорител на ентропията. Достатъчно е той да достигне Галактиката и веднага ще почувствуваме върху себе си неговото въздействие: нашето струпване от звезди е механизъм, всички елементи на който са тясно свързани помежду си. Погледнете нагоре към купола на залата. Тази звездна къделя всъщност е нашата Галактика. А ето там, както виждате, наляво от самия край към нея се протяга черна ивица. Така изглежда върху екрана „Слоят Кързон“ — блуждаещият в световното пространство изключвател на живота.

Ерз сам още преди беше забелязал зловещата ивица, но не й придаде значение, като реши, че вероятно това е обикновена пукнатина в купола или просто дефект на обемния образ.

— Искате ли да знаете какво ще стане, когато „Слоят Кързон“ достигне Галактиката? — предложи Джой. — Нашите машини моделираха всички възможни варианти.

— Не! — рязко отвърна Ерз. — Аз искам да зная само кога това ще стане.

— Сега вече скоро...

— Колко скоро?

— Вероятно след няколко часа. Във всеки случай няма да ни се наложи да чакаме повече от едно денонощие.

— И там, на Земята, още никой не знае за това?

— Никой, а и защо трябва да знае, ако въпреки всичко е невъзможно повече да се измени нещо. Според нашите изчисления всичко ще свърши твърде бързо. Защо да помрачаваме на хората последните им часове? Достатъчно, че тук в астроцентъра вече от много дни живеем като обречени.

— И това вие... вие казвате, че нищо повече не може да се измени?! — изстена неудачникът.

— Какво значение има кой го казва — неочаквано избухна Джой. — Разбирате ли, че това е краят! Краят на всичко веднъж и завинаги! Очакването може да те побърка. Да би могло всичко да свърши побързо!

— Значи ето защо сте ме поканили тук! — тихо каза Ерз. — Искали сте да ми покажете, че пред лицето на всеобщата катастрофа моите терзания просто губят смисъла си. Отлично измислено!

— Какво ви става, Ерз?

— Какво става с вас, Джой? Вие ме излъгахте! Не, не, аз сам себе си излъгах. Поредната „приятна“ изненада. Веригата на моите неуспехи дори не мисли и да се прекъсва. И така поредната грешка!

Последните думи събеседникът му вече не можа да чуе, защото това бяха само неизказани на глас мисли.

„Ами, разбира се, че Джой съвсем не е Изключителния! Какво толкова забележително открих в израза на неговото лице? Печатът на обречеността? Но той стои тук върху лицето на всички. Ако сега разкажа на Джой как съм се припознал в него, може би това ще поукраси последните му минути и ще се посмеем заедно. Не, нещата не са за смях... Глупости, в края на краищата бих могъл да се посмея сам на себе си! Та това е страшно смешно: как съм се припознал за последен път! Но затова вече никой повече няма да научи. А жалко, че дори и сянка от усмивка няма да премине през ничие лице след мене. Човек се смее, защото още не вярва в близката неизбежност. А как би могъл да повярваш такова нещо, ако се диша толкова леко? Тези хора обаче са истински богове на предвиждането... На тях все още мога да им вярвам, на всички мога да вярвам освен на себе си. Достатъчно! Неуспехите също могат да те научат на някои работи. Време е да си направя равносметка.

Ние създаваме в себе си един неповторим свят. Какво да се прави, ако за такъв като мене думата «неповторим» трябва винаги да се разбира твърде буквално. Почакай! Не се ли крие именно в това всичко, което пречи на живота да върви по пътя, прокаран от моето въображение? Когато аз виждам всичко, което трябва да се случи... Не «виждам», защото това не е точната дума: самото събитие става в мене... Но това е вече прекалено! Стига ми вече митът за Изключителния. Бих искал да видя този пъргав информатор, който е измислил такъв средновековен прякор. Достатъчно би било Изключителния да е реално лице, за да бъде причина самото му име да се крие от хората.

По-добре да оставя информатора на мира. Това вече няма значение. Какво си мислиш, че се пак ще настъпи? Как ще стане

всичко? Какво става с мене?! Отново жалки опити да си въобразиш невъобразимото! Е, нека пък! Има навици, с които да се разделиш е не по-леко, отколкото с живота.

Аз съм човек и навикът да мисля ми е присъщ както дишането. Стремехът да получа нова и непозната информация няма да ме остави до края.

Спокойно! Главното е да се съсредоточиш. Още... Още по-спокойно... Така. Ето, изглежда, че започва... Отново главата ми трещи и сърцето ми се пръска. В замяна на това мога да обхвана всичко като едно цяло. Ето го, черното пипалце се протяга към самото ми сърце! Ентропиен взрив, от който изчезват топлината и движението. Разумът угасва. Последен плясък на живота, който застива в недоумение. Звездното струпване се разтапя в облак от космически прах — боклук в световното пространство... Ето го! В един миг толкова болка! Дръж се!... Само да не загубя съзнание...

А сега карай както винаги напред — изведнъж и колкото може по-бързо! Не пропускай нито една възможност, нито една подробност — всичко концентрирай в себе си!“

* * *

Това, което сега ставаше с Ерз, той не би могъл никога да предаде с думи. Загивайки, в него потрепваше Галактиката и последните удари на живите сърца отекваха със страшна болка в неговото сърце. Само това усещане за болка говореше, че самият той е още жив...

* * *

Ерз отвори очи.

През пукането в ушите се чуваше нечие дишане. Миришеше на лекарства. Болният погледна право пред себе си.

— Той е жив! Жив е! — дочу Ерз гласа на Джой. — Вижте, докторе, отвори очи!

— Само по-тихо. Моля за тишина — каза лекарят. — Дайте му възможност да дойде на себе си.

Болният видя пред себе си развълнуваното лице на астронома.

— Ерз, това съм аз, Джой! Чувате ли ме? Невероятното стана: уредите регистрираха ентропиен взрив в самата ентропогенна среда — „Слоят Кързон“ бързо губи своята плътност и се неутрализира. Ние сме спасени!

„Е, и слава богу — помисли си Ерз. — Само че защо трябва така да крещи? Сега струва ми се, че знам какво става. Не усещане за неизбежната реалност, но самата реалност влиза в мен преди своя срок, и тогава връзките се прекъсват, последователността на събитията се нарушава и неизбежното става невъзможно. Кой съм аз и какво всъщност мога?

Човекът знае много начини да изменя и твори реалност, аз съм също такъв, както и всички. Природата просто ми е подарила още един начин.“

— Ерз — произнесе Джой над самото му ухо, — сега мога да ви съобща кой сте вие! Не се изненадвайте, но именно вие сте този самият...

— Почакайте — тихо каза болният, — моля ви само за едно... Никога! Чувате ли ме, никога!... Никога не ме наричайте Изключителен... Моето име ви е известно!

Публикувано в сп. „Наука и техника“, бр. 29-30/1973 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.